

Gezonde luchtkwaliteit in het leslokaal

Een korte handreiking ventilatie voor onderwijspersoneel in het funderend onderwijs

Met deze handreiking wil de AOb het onderwijspersoneel en de MR informeren over geldende regels rond de luchtkwaliteit in scholen. Met als doel handvatten te bieden om slechte ventilatie aan te kaarten bij de schoolleiding zodat er adequaat maatregelen worden getroffen.

Slechte ventilatie binnen schoolgebouwen is al jaren een bekend probleem. Dit probleem staat nu extra in de schijnwerpers vanwege Covid-19, maar is eigenlijk altijd urgent geweest. Over ventilatie en de verspreiding van het virus schrijft het RIVM op hun website: 'Onder bepaalde omstandigheden kan besmetting ook plaatsvinden via virusdeeltjes die in de kleine druppeltjes (aerosolen) een grotere afstand kunnen afleggen. Bijvoorbeeld in ruimtes waar geen of te weinig ventilatie is en/of veel mensen, vooral voor een langere tijd, bij elkaar zijn.'

Goede ventilatie?

Bij ventilatie gaat het om toevoer van frisse lucht die meestal van buitenaf komt. Dit kan door ramen en ventilatieroosters open te zetten of door mechanische ventilatie. Circulatie (recirculatie) van lucht is geen ventilatie, maar het verplaatsen van lucht. Om er achter te komen of er sprake is van voldoende ventilatie is de CO₂-concentratie een goede meetlat. Dat geldt niet alleen nu vanwege Covid-19, maar in het algemeen. Scholen doen er daarom goed aan om voldoende CO₂-meters te plaatsen, vooral in klaslokalen, maar ook op andere drukbezochte plekken in het schoolgebouw.

Op grond van de ventilatierichtlijn van het RIVM dient het schoolgebouw te voldoen aan de minimale luchtverversingsgraad zoals benoemd in het Bouwbesluit:

Grenswaarde voor schoolgebouwen bestaande bouw (met vergunningsverlening tot 2012) van maximaal 1200ppm CO₂, wat overeenkomt met een capaciteit voor luchtverversing van 6 dm³/s/persoon.

Voor gebouwen met vergunningverlening vanaf april 2012 geeft het Bouwbesluit de grenswaarde 950ppm CO₂, wat overeenkomt met een capaciteit voor luchtverversing van 8,5 dm³/s/persoon.

Naast het Bouwbesluit zijn voor het funderend onderwijs ook de Arbocatalogus po (<https://www.arbocataloguspo.nl/>) en de Arbocatalogus vo (<https://www.arbocatalogus-vo.nl/>) van belang. Hierin staan dezelfde ventilatienormen voor bestaande bouw en nieuwbouw: een bovengrens voor CO₂-concentratie 1200ppm resp. 950ppm. Deze normen komen overeen met klasse C en klasse B uit het programma van eisen Frisse scholen. Overigens doen scholen er goed aan om te streven naar een CO₂-concentratie onder de 800 ppm, een strakkere norm dus dan de geldende bovengrens.

Het volgen van de Arbocatalogus is op grond van de cao verplicht. In de Arbocatalogus po worden aanbevelingen gedaan over ventileren. Ook staan er maatregelen over de temperatuur in klaslokalen.

Wat zegt de Arbowet?

In de Arbowet staat dat elke werkgever steeds alle uit het werk voortvloeiende risico's voor de veiligheid en gezondheid van werknemers in kaart moet brengen en op basis daarvan maatregelen dient te treffen. Dit heet de 'risico-inventarisatie & -evaluatie' (afgekort: RI&E). Deze beleidsverplichting geldt ook t.a.v. Covid-19, ook wanneer de school voldoet aan het protocol en de adviezen van het RIVM opvolgt. De concrete situatie binnen een school kan immers nog aanvullende maatregelen i.r.t. de veiligheid noodzakelijk maken (bijv. t.a.v. ventilatie). Over de uitvoering van de RI&E, en de te treffen maatregelen, heeft het personeelsdeel van de MR en een ondernemingsraad een instemmingsrecht.

Hoewel specifiek ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs, kan hiervoor grotendeels gebruik worden gemaakt van een 'corona norm' welke recent is toegevoegd aan de Arbocatalogus voortgezet onderwijs:

<https://www.arbocatalogus-vo.nl/coronavirus>. Deze bestaat uit een uitgebreide checklist en beschrijving van de i.v.m. Covid-19 te treffen maatregelen.

Meten is weten

Regelmatige controle van ventilatiesystemen en ventilatiemogelijkheden is essentieel. Bij mechanische ventilatie bestaat vaak de mogelijkheid van (gedeeltelijke) recirculatie. Hierbij wordt de (warmere) binnenlucht geheel of gedeeltelijk gemengd met verse luchttoevoer. Op die manier kunnen stookkosten worden bespaard, maar vindt er veel minder luchtverversing plaats. Vanwege Covid-19 wordt recirculatie door het RIVM sterk afgeraden. Dit kan vrijwel altijd eenvoudig worden uitgeschakeld.

Het ontbreken van mechanische ventilatie hoeft geen probleem te zijn. Ventilatie kan, vaak zelfs meer effectief, geschieden door het (tegen elkaar) openzetten van ramen. Met name voor en na de les. Dan moeten er wel voldoende ramen open kunnen en op een wijze dat het verantwoord is. Niet verantwoord is de situatie waarin tijdens de wintermaanden alleen gekozen kan worden tussen of onvoldoende frisse lucht of met dikke winterjassen aan in het lokaal zitten.

Leslokaal op slot?

Bij slecht te ventileren lokalen is dit meestal al langere tijd het geval. En gaat het bijna altijd om een lokaal waarin de afgelopen jaren desondanks les is gegeven. Nu echter ook het RIVM vanwege Covid-19 nadrukkelijk wijst op de risico's van onvoldoende ventilatie bij Covid-19 kan er niet zondermeer worden gewacht op maatregelen die pas op de langere termijn zullen worden uitgevoerd. Is er structureel sprake van een veel te hoge Co₂-waarde (ver boven het maximum van 1200ppm) dan hoort een lokaal niet meer te worden gebruikt. Een lesruimte die schadelijk is voor de gezondheid is immers ongeschikt voor het geven van onderwijs.

Dezelfde vraag kan ook spelen wanneer er wel voldoende ramen open kunnen, maar het dan te koud wordt in het klaslokaal en een extra trui aandoen niet meer afdoende is. Weliswaar staan er in de wet- en regelgeving geen duidelijke normen over de temperatuur in een klaslokaal, maar algemeen kan worden gesteld dat de temperatuur behaaglijk moet zijn en zonder gevolgen voor de gezondheid. Wanneer dit niet mogelijk is, zegt het Arbeidsomstandighedenbesluit dat vanuit het oogpunt van de gezondheid de duur van de arbeid beperkt moet worden. Of dat er afgewisseld moet worden met verblijf in een andere ruimte.

Stappenplan ventilatie

- 1. Meten en onderzoeken.** Plaats CO₂-meters in de lokalen en op andere drukbezochte plekken binnen het schoolgebouw. Mogelijk moeten er extra maatregelen worden genomen, zoals het vaker vernieuwen van luchtfilters. Advies: Ga niet alleen af op het bestuur of de schoolleiding dat zegt dat de ventilatie op orde is. Als er bij collega's twijfels (blijven) bestaan, kan een onderzoek door een onafhankelijke derde de gewenste duidelijkheid verschaffen. Als het goed is, heeft ook de schoolleiding geen behoefte aan wantrouwen en aan ongerustheid onder het personeel.
- 2. Meld bij de schoolleiding.** Kan er onvoldoende geventileerd worden dan zal de betreffende ruimte, een klaslokaal, niet voldoen aan de normen van de geldende Arbocatalogus en de richtlijnen van het RIVM. Wanneer de school dit niet zelf kan oplossen dan dient de schoolleiding het als urgent probleem te melden bij een facilitaire dienst of bij het bestuur. De directie of het schoolbestuur is verplicht om te zorgen dat er voldoende geventileerd kan worden en om waar nodig extra luchtverversing te realiseren. Een voorgenomen renovatie of nieuwbouw kan absoluut geen reden zijn om noodzakelijke maatregelen uit te stellen. En ook het kostenaspect¹ hoort hier geen rol te spelen.
- 3. Kaart aan bij de MR.** Vanuit de wettelijke rol kan de MR ventilatieproblemen aankaarten en hierover afspraken maken met de schoolleiding of (waar nodig) met het schoolbestuur. In het primair en voortgezet onderwijs heeft de MR instemmingsrecht bij maatregelen 'op het gebied van het veiligheids-, gezondheids- en welzijnsbeleid'. Bij arbomaatregelen, die gaan over veiligheid en gezondheid van het personeel, heeft specifiek het personeelsdeel van de MR instemmingsrecht. Ook kan de MR aandringen op onderzoek door deskundigen. Heeft zo'n onderzoek al plaatsgevonden dan kan de MR op grond van het informatierecht vragen naar de rapportage (waarin mogelijk ook aanbevelingen staan). Verder kan de raad zelf extern advies inwinnen, bijvoorbeeld bij het Kenniscentrum Ruimte-OK, de GGD of bij de vakbond. In het uiterste geval kan

¹ Het ministerie van OCW heeft recent voor het primair en voortgezet onderwijs) een extra 360 miljoen subsidie beschikbaar gesteld voor de verbetering van het binnenklimaat in scholen.

de MR een melding (zie hierna) doen bij de Inspectie SZW als (het vermoeden bestaat dat) de werkgever in strijd handelt met de Arbowet.

4. **Melden bij Inspectie SZW** (voorheen Arbeidsinspectie). Wanneer een werkgever, ook na overleg met de MR, nalaat om maatregelen te treffen die op grond van de RI&E en de Arbocatalogus zijn voorgeschreven, dan kan dit worden gemeld. En waar nodig kan de MR, al dan niet via de vakbond, ook melding doen bij de Inspectie SZW (voorheen de arbeidsinspectie). Hiervoor heeft de Inspectie zelfs een apart meldformulier: <https://www.inspectieszw.nl/melden/corona>. Meldingen door de MR/OR of door een vakbond worden altijd opgepakt.
5. **Onderwijspersoneel heeft tevens de mogelijkheid om zich rechtstreeks te verzetten tegen het moeten werken in een ongezond leslokaal of een andere werkruimte.** Weliswaar ligt het voor de hand dat vooral eerst de personeelsvertegenwoordiging hierover in overleg treedt met de directie (zie stap 3). Maar artikel 29 Arbowet geeft iedere werknemer namelijk het recht om het werk te onderbreken wanneer er sprake is van een direct en ernstig gevaar voor de gezondheid. Dit moet dan meteen bij de werkgever worden gemeld. Als is aangetoond (d.w.z. objectief verifieerbaar, zie ook stap 1) dat het beoogd gebruik (zoals het aantal aanwezige personen) van de aangewezen les- of werkruimte leidt tot een veel te hoge Co2-waarded kan er sprake van een direct onveilige situatie. De werknemer kan dan redelijkerwijs een beroep doen op artikel 29 Arbowet. Doe dit zoveel mogelijk collectief. Daartoe kan men de leiding laten weten zijn of haar werkzaamheden in het betreffende lokaal of werkruimte 'voor de duur van deze onveilige situatie te onderbreken'. Wel worden AOb-leden geadviseerd om hierover eerst contact op te nemen met hun bond. Belangrijk hierbij is de vraag of er al dan niet een effectieve maatregel of alternatief voorhanden is? Is er een andere ruimte beschikbaar? Kunnen (en worden) er op de korte termijn verbeteringen doorgevoerd?

Bij twijfel kan de school altijd overleggen met een Arbodeskundige van de arbodienst, of de regionale GGD. Zij kunnen de school helpen een afweging van de mogelijk bestaande gezondheidsrisico's te maken. Ook het kenniscentrum Ruimte-OK kan de school bijstaan in het proces.

Links

- Handreiking optimaal ventileren: <https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/001/048/original/2021handreiking-optimaal-ventileren-op-scholen.pdf>
- Arbocatalogus po: <https://www.arbocataloguspo.nl/>
- Arbocatalogus vo: <https://www.arbocatalogus-vo.nl/coronavirus>
- Rijksoverheid Corona en ventilatie schoolgebouwen: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19/onderwijs-en-kinderopvang/basisonderwijs-en-speciaal-onderwijs/corona-en-ventilatie-schoolgebouwen>
- RIVM LCI Richtlijn Ventilatie en COVID-19: <https://lci.rivm.nl/ventilatie-en-covid-19>
- RIVM Binnenmilieu in scholen en kindcentra: <https://www.rivm.nl/binnenmilieu/binnenmilieu-in-scholen-en-kindcentra>
- Frisse Scholen (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland): <https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/technieken-beheer-en-innovatie/frisse-scholen?wssl=1>
- Kenniscentrum Ruimte-OK: <https://www.ruimte-ok.nl/>

Bijlage

[uit Handreiking optimaal ventileren (uitgave po-raad, vo-raad, Ruimte-OK)]

Tips om kou in de winter te voorkomen

Zet niet alle ramen de hele dag wagenwijd tegenover elkaar open. Het luchten (of spuien) hoeft alleen tussen de lessen door of in de pauze. Ventileren doen we door middel van de klepramen en de roosters in het kozijn of in de muur.

Zorg dat de verwarming voldoende hoog staat. De warme luchtstroom van een radiator warmt de koude lucht op die van het klepraam naar binnen komt.

Aanvullende tips om kou in het lokaal te voorkomen i.v.m. COVID-19:

Zet zolang de COVID-19-pandemie duurt tijdelijk de verwarming wat hoger. Wordt de radiator niet heet genoeg? Laat dan de gebouwbeheerder of de installateur de aanvoertemperatuur van het CV-water verhogen. Dit kan gedaan worden door de stooklijn van een weersafhankelijke regeling te verhogen.

Houd het schoolgebouw 's nachts op temperatuur. We hebben daardoor overdag bij het openen van de ramen minder snel last van tocht. Vergeet niet om de stooklijn weer lager te zetten als straks COVID-19 voorbij is. Anders wordt onnodig veel energie verbruikt.

Normaal gesproken en in een ideale situatie willen we de temperatuur in het klaslokaal tussen de 19 en 25 graden Celsius houden. Omdat we nu extra willen ventileren, kan het zijn dat het iets kouder wordt in het klaslokaal. Zorg dat iedereen hierop gekleed is!

Wordt het echt te koud in het lokaal (17 graden of lager), neem dan aanvullende maatregelen. Wijk uit naar een ander lokaal, breng de bezettingsgraad van het klaslokaal naar beneden zodat er minder geventileerd hoeft te worden of zorg voor aanvullende verwarming. Overleg met de arbodienst of de regionale GGD indien het binnenklimaat door COVID-19 niet op het gewenste niveau gebracht kan worden.